

Miquel-Àngel Sánchez Ferriz (cur.)

La terminologia en les ciències de la vida, en la química i en el món educatiu

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013, p. 23-31

DOI: 10.2436/15.2503.02.27

Críteris terminològics en ciències de la vida i de la salut

M. Antònia JULIÀ

Àrea de Productes i Serveis del TERMCAT

majulia@termcat.cat

Resum

Aquest article recull, amb la mínima adaptació necessària, la comunicació del mateix títol exposada en el VI Seminari de Terminologia de la SCATERM («Terminologia de les ciències de la vida: criteris i recursos») el novembre de 2011. El propòsit de tal presentació va ser mostrar i caracteritzar els recursos i criteris terminològics en línia accessibles des del web del TERMCAT, contextualitzant-ho a partir de la feina que fan habitualment els terminòlegs del Centre. Es va plantejar com una visita comentada per les pàgines web de la institució que contenen informació sobre criteris i recursos terminològics relacionats amb les ciències de la vida i de la salut.

Per reproduir de la manera més fidel possible l'esperit de la comunicació, oral i sense guió escrit, aquest article inclou hiperenllaços a les pàgines visitades durant l'exposició (en algun cas, actualitzant les referències).

PARAULES CLAU: criteris i recursos terminològics, ciències de la vida i de la salut.

Abstract: *Terminology criteria in life and health sciences*

This article reflects, with the minimum adjustment needed, the lecture made on the same subject during the VI Terminology Seminar of the Catalan Society of Terminology ("Terminology on life sciences: criteria and resources") in November 2011. The aim of such presentation was to show and characterise on-line terminological resources and criteria accessible on the TERMCAT website, in the context of the work done by this Centre's terminologists. It was planned as a guided tour through the institution's webpages containing information on terminology criteria and resources related to life and health sciences.

In order to reproduce as faithfully as possible the spirit of the lecture —oral and without a written script— this article includes hyperlinks to the pages visited during the actual presentation (in some cases, by means of updating the references).

KEY WORDS: terminology criteria and resources, life and health sciences.

1. PER COMENÇAR

La terminologia que un especialista en ciències de la vida o de la salut ha de dominar és complexa. A banda de les característiques pròpies del seu llenguatge d'especialitat, sovint té la necessitat d'utilitzar tecnicismes d'altres àrees, ja sigui per raons instrumentals o a causa de la transdisciplinarietat de molts termes. En aquest article volem fer èmfasi en els recursos terminològics en línia i, especialment, en els criteris sobre terminologia relacionats més o menys directament amb la biomedicina que els usuaris poden consultar lliurement en el web del TERMCAT (<http://www.termcat.cat>)¹.

I què entenem per *criteris terminològics*? Si bé el diccionari de la llengua general defineix *criteri* com «norma per jutjar una cosa, judici, discerniment», en aquest article ens referirem als criteris com a pautes pràctiques per al treball terminològic, enteses com a recomanacions o normes d'ús que es fonamenten en raons lingüístiques, terminològiques, pragmàtiques o estandarditzadores.

Aquests criteris intenten donar al terminòleg, a l'expert o a qualsevol usuari elements per triar la solució terminològicament més adequada, per delimitar i definir conceptes i, sobretot, per poder prendre decisions i resoldre dubtes relatius a la terminologia. Estan concebuts com a punts de referència comuns, fruit de la convenció i amb un caràcter eminentment pràctic.

La necessitat de disposar de criteris metodològicament sòlids sorgeix d'una manera directa en la pràctica quotidiana del treball terminològic, que serà, per tant, el fil conductor d'aquesta exposició.

2. D'ON SORGEIX LA NECESSITAT D'ESTABLIR CRITERIS?

El TERMCAT desenvolupa la seva activitat en diverses línies de treball, però aquí ens referirem només a les més productives des del punt de vista de la creació de recursos i de criteris relacionats amb la terminologia biomèdica.

2.1. Treball de normalització terminològica

La *normalització terminològica*² té com a objectiu la revisió i l'estandardització de neologismes del lèxic d'especialitat, en col·laboració amb els experts de

cada camp, sempre d'acord amb els preceptes normatius de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). És bo tenir present que la feina de normalització del TERMCAT complementa la feina de normativització de l'IEC. Finalment, és l'Institut qui, a través de la Secció Filològica, té coneixement dels neologismes aprovats i, si escau, els recull en el diccionari normatiu, el *Diccionari de la llengua catalana*.

La normalització de la terminologia catalana s'articula al voltant del Consell Supervisor³ del TERMCAT, òrgan permanent i col·legiat que es reuneix quinzenalment per estudiar els casos terminològics que s'han de normalitzar o per aprovar documents de criteris lingüístics aplicables al treball terminològic en sentit ampli.

El Consell Supervisor està format per membres de la Secció Filològica de l'IEC, membres del TERMCAT, membres designats per l'IEC i el TERMCAT i assessors geolingüístics externs. Hi participen, doncs, lingüistes, terminòlegs i experts de diferents camps d'especialitat. D'aquesta forma, el Consell Supervisor pot prendre les decisions amb una perspectiva global, que abasta els vessants lingüístic, terminològic i d'ús.

El paper del Consell Supervisor consisteix a garantir que els neologismes aprovats respectin el sistema lingüístic en què s'insereixen, s'acordin amb els principis metodològics de la terminologia i, per últim i molt important, comptin amb el vistiplau i la implicació dels especialistes, ja que si no existeix aquesta implicació, els neologismes no s'implantaràn.

En les reunions del Consell Supervisor s'estudien els *dossiers de normalització*, preparats per la secretaria del Consell. Cadascun dels dossiers aplega informació diversa i molt completa de cada cas en estudi: alternatives de denominació, amb remissions, equivalències en altres llengües, propostes de definició, definicions complementàries, contextos... Es dona molta rellevància a l'opinió d'especialistes representatius de l'àmbit consultats per a cada cas en estudi.

Una versió simplificada del dossier de normalització⁴ està disponible en el web del TERMCAT, a fi que qualsevol usuari interessat a fer un suggeriment d'estudi d'un terme pugui fer-nos arribar la seva proposta, articulant-la amb tota la informació necessària.

2.1.1. Normalització de neologismes

Esmentaré dues dades sobre la normalització dels neologismes relacionats amb les ciències de la vida i de la salut. Per valorar l'impacte dels termes de l'àmbit biomèdic en la creació de termes nous, penseu que des que el Consell Supervisor va començar la seva tasca s'han normalitzat uns 7.150 termes, dels quals n'hi ha més de 1.000 que corresponen a l'àmbit de la medicina i la biologia, sense comptar altres camps afins com ara l'agricultura o l'alimentació.

Per triar un exemple dels neologismes normalitzats, el terme *receptor de localització*, que podeu consultar al Cercaterm⁵, és el neologisme proposat en català corresponent al terme anglès *homing receptor*. En aquest cas, a partir d'un seguit d'alternatives denominatives en llengua catalana, es va optar per aquesta denominació descriptiva perquè resulta formalment adequada i transparent, es documenta anàlogament en francès (sempre es té en compte el que fan altres llengües de cultura properes a la nostra) i, com a raó de pes, és la forma preferida pels especialistes.

2.1.2. Aprovació de criteris

El Consell Supervisor ha aprovat criteris relacionats amb peticions sorgides en el curs de treballs sectorials o d'assessorament terminològic. És el cas dels criteris per a la denominació d'animals⁶, de races d'animals domèstics⁷, de malalties parasitàries⁸ o d'enzims⁹. També, en altres ocasions, el Consell ha intervingut en la ratificació d'alguns textos oficials, com l'adaptació de la versió catalana de les denominacions comunes internacionals de fàrmacs¹⁰ (consultable en el diccionari en línia Lèxic de fàrmacs¹¹).

2.1.3. Sessions de normalització

Les sessions de normalització són reunions de treball que es duen a terme quan, durant un treball sectorial o en el context d'un assessorament, es detecta la necessitat de normalitzar (i consensuar) un gran nombre de termes pertanyents a un mateix camp del saber. Aleshores es convoca una sessió amb experts representatius del diferents àmbits del sector (empresarial, administratiu, acadèmic, etc.), per proposar-los un debat sobre aquests termes.

Aquestes trobades generen un entorn de dinamització molt operatiu, perquè els especialistes poden debatre sobre la terminologia pròpia amb un cert distanciament de la feina de cada dia. Solen ser molt productives i fan possible un intercanvi de coneixement enriquidor. En l'àmbit biomèdic se n'han fet, per exemple, sobre neurociència, recerca clínica, farmacologia, immunologia o atenció a les malalties cròniques. D'aquestes sessions se'n fa sempre difusió¹² a través del web, i d'altres mitjans (com ara el butlletí electrònic o missatges a les xarxes socials).

2.2. Treball d'assessorament terminològic

Una segona línia d'activitat terminològica correspon als serveis d'assessorament¹³ del TERMCAT, adreçats tant a persones com a institucions. Comprenen

l'assessorament terminològic, la consultoria per a l'elaboració, traducció o edició d'obres especialitzades, la localització de productes informàtics i l'assessorament documental.

Centrant-nos en l'assessorament terminològic puntual, aquest servei es vehicula a través del Cercaterm⁵. És un motor de cerca multilingüe, de lliure accés, classificat temàticament i en actualització permanent, que actualment ofereix més de 230.000 fitxes, amb prop de 920.000 denominacions en diverses llengües.

Els usuaris registrats, a més, poden accedir al servei d'atenció personalitzada¹⁴ per formular consultes sobre dubtes terminològics. Orientativament, l'any 2010 es van resoldre 2.919 consultes personalitzades, de les quals gairebé un 25 % es refereixen a termes de ciències de la vida o de la salut.

Les preguntes més freqüents dels usuaris són «És correcte el terme...?» o «Com s'ha de denominar en català...?». Per exemple, un consultant demanava si cal traduir o no els topònims que formen part de denominacions, com ara en noms de malalties o de soques de virus. La resposta és que normalment el topònim es tradueix si té tradició d'ús en català i es troba documentat en obres de referència en llengua catalana, com ara la *Gran Enciclopèdia Catalana* o documents publicats per l'IEC. És a dir, si hi ha una proposta amb autoritat que avaluï l'ús d'aquest topònim adaptat al català, és preferible traduir-lo. D'acord amb aquesta proposta, doncs, les denominacions més adequades serien *soca A/Victòria/210/2009*, *virus de Norwalk*, *conjuntivitis de Newcastle*, *febre maculada de les Muntanyes Rocalloses* o *hantavirus del canal de Black Creek*.

2.3. Treball d'elaboració d'obres terminològiques

Una tercera línia d'activitat del TERMCAT és l'elaboració de productes terminològics¹⁵, abans majoritàriament en paper i avui dia, en línia¹⁶. El treball sectorial propicia particularment la concreció de criteris, ja que es tracta en profunditat un camp del saber determinat i es freqüent detectar tipologies de termes que comparteixen algun tret sobre el qual cal prendre una decisió global.

En l'àmbit de les ciències de la vida i de la salut, un exemple emblemàtic és el *Diccionari de veterinària i ramaderia*¹⁷. A banda de la dimensió de l'obra (conté més de 6.000 termes), durant l'elaboració es van establir alguns dels criteris abans esmentats (denominació d'animals⁶ i de races d'animals domèstics⁷), que donen indicacions sobre l'ús de gentilicis, preposicions, majúscules o manlleus, sobre l'ordre dels mots i sobre els usos del guionet.

A més a més, actualment els usuaris disposen del servei Terminologia Ober-ta¹⁸, que permet la descàrrega de repertoris terminològics d'interès general, procedents de treballs de recerca terminològica duts a terme pel TERMCAT. La descàrrega s'ofereix en diversos formats i sota llicències Creative Commons. S'hi pot

accedir temàticament i obtenir, en el cas que ens ocupa, el conjunt de repertoris de ciències de la vida i de la salut.

3. QUÈ ES TÉ EN COMPTE PER ESTABLIR UN CRITERI TERMINOLÒGIC?

Un cop detectada la necessitat de disposar d'un criteri per resoldre adequadament una qüestió terminològica determinada, s'intenta trobar un punt d'equilibri entre tres tendències: la internacionalitat (és a dir, que no entri en contradicció amb el que fan altres llengües de cultura o el que recomanen les institucions estandarditzadores internacionals), la genuïnitat lingüística i la tradició terminològica en llengua catalana, i el consens dels experts i usuaris de la terminologia.

Quant a la representativitat sectorial, d'acord amb les característiques pròpies de cada àmbit del saber, s'escolta la veu dels diversos experts: dels lingüistes i terminòlegs, dels professionals sectorials (universitats, clíniques, empreses privades...) i dels organismes, institucions, obres i autors de referència, com la Secció Filològica i l'IEC. Sense oblidar les recomanacions ISO, les traduccions de manuals (com ara, el llibre verd o el llibre taronja de la IUPAC) o l'obra de persones com Carles Riera, Lluís Marquet, Oriol Casassas, Joaquim Ramis o Màrius Foz, que han fet aportacions importants al llenguatge biomèdic en català. També es tenen en compte obres en altres llengües, com el *Diccionario de dudas* de Fernando Navarro en castellà, o el manual d'estil del Consell d'Editors de Ciència nord-americans (el *Scientific Style and Format* del Council of Science Editors) en anglès.

Com a exemple, esmentem el cas del criteri per a la denominació de les malalties parasitàries⁸, que va ser estudiat en una sessió de normalització l'any 2000, en què es va fer cas del parer dels especialistes, partidaris d'aplicar les recomanacions de l'Associació Mundial per al Progrés de la Parasitologia Veterinària. Per aquest motiu, es va optar per la unificació formal i es va prioritzar el sufix *-osi* en detriment dels sufixos *-asi*, *-iasi*, *-iosi*, per a adaptar les denominacions catalanes d'aquestes malalties als usos i recomanacions dels organismes internacionals.

4. COM S'APLIQUEN, DIFONEN I MANTENEN ELS CRITERIS TERMINOLÒGICS?

Els criteris establerts, a banda d'aplicar-se en les obres terminològiques i les bases de dades del Centre, s'han de difondre i mantenir actualitzats, perquè el progrés científic i tecnològic sovint obliga a valorar replantejaments. Per tant, els criteris s'apliquen d'una manera sistemàtica, congruent i global i, un cop aplicats, se'n fa difusió pública. Des del Centre es fa un seguiment permanent i un rastreig de possibles canvis que puguin afectar els criteris vigents.

A continuació esmentarem diversos exemples de com es difonen els criteris terminològics en diferents seccions del web del TERMCAT, a un nivell més especialitzat o més divulgatiu, amb la voluntat de potenciar la transferència de coneixement terminològic cap als usuaris.

a) Tot i que en aquesta exposició els exemples citats es refereixen a casos terminològics sorgits del treball dut a terme en el Centre, no vol dir que aquesta sigui l'única opció possible. Per exemple, quan la Secció Filològica va fer públics els criteris renovats del guionet o el de la *e* epentètica, les esmenes derivades es van aplicar en totes les bases de dades del TERMCAT, amb una atenció especial en les fitxes del Cercaterm⁵.

b) Amb la finalitat de representar les dades d'una manera més precisa i de donar als usuaris més elements de judici per valorar-les, des de mitjan 2011 s'aplica a les fitxes del Cercaterm un marcatge de procedència¹⁹ que permet als usuaris fer una apreciació qualitativa de la informació que ofereix cada fitxa terminològica. D'aquesta manera, un usuari pot distingir, per exemple, termes que provenen de decisions del Consell Supervisor, de traducció de normes UNE, de productes terminològics del TERMCAT o de fitxes cedides per altres organismes o persones.

c) Des de mitjan 2011 les fitxes dels termes normalitzats consultables en el Cercaterm⁵ (i en la Neoloteca²⁰) inclouen un extracte de l'acta del Consell Supervisor on es detallen els criteris terminològics²¹ en què s'ha basat la decisió final.

d) En l'apartat del web Criteris i metodologia²² es poden trobar tots els documents que s'han esmentat, i d'altres més especialitzats. Hi ha criteris metodològics per al treball terminològic (relacionats amb la bibliografia, la documentació, l'ordenació de termes, la recerca terminològica, etc.) i criteris lingüístics (abreviacions, indicadors de llengua, tractament dels manlleus, etc.).

e) En l'apartat Col·lecció En Primer Terme²³ es pot accedir a informació sobre aquesta col·lecció de llibres, que ofereix al conjunt dels usuaris els documents relacionats amb la recerca terminològica que fa el TERMCAT.

f) A l'apartat del web Comentaris terminològics²⁴ es publiquen en format d'apunt breu textos de divulgació de terminologia, amb abundant informació sobre criteris, classificats en tres seccions: L'apunt terminològic²⁵, La finestra terminològica²⁶ i La consulta del mes²⁷.

5. PER CONCLoure

Com a conclusió, i per fer una mirada endavant, esmentem dos projectes en curs que possibilitaran, sens dubte, l'establiment i la difusió de nous criteris terminològics. D'una banda, l'obra *Noms de plantes: Corpus de fitonímia catalana*, en què es recullen noms populars de plantes en català, incloent-hi les variants dialectals. D'una altra, l'actualització del *Diccionari enciclopèdic de medicina* en línia,

en què el TERMCAT col·labora amb els autors (l'IEC, l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears i Enciclopèdia Catalana, SAU), amb l'encàrrec d'ocupar-se de la gestió terminològica. Esperem, doncs, poder presentar aquests resultats i compartir-los amb la comunitat d'usuaris en un futur proper.

6. LLISTA DE REFERÈNCIES

- (1) <<http://www.termcat.cat>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (2) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Linies_Actuacio/#Normalitzacio> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (3) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Centre_De_Terminologia/#Supervisor> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (4) <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DossierNormalitzacio.doc>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (5) <<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (6) <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DenominacioAnimals.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (7) <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DenominacioRacesAnimals.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (8) <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DenominacioMalaltiesParasitaries.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (9) <<http://www.termcat.cat/docs/docs/DenominacioEnzims.pdf>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (10) <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/12/docs/DL/LexicFarmacsDCI.pdf> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (11) <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/12/> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (12) <<http://www.termcat.cat/ca/Actualitat/Noticies/356/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (13) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Linies_Actuacio/#Assessorament> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (14) <<http://www.termcat.cat/ca/Registre/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (15) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Linies_Actuacio/#Elaboracio> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (16) <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (17) <http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/163> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (18) <<http://www.termcat.cat/ca/TerminologiaOberta/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (19) <<http://www.termcat.cat/ca/Actualitat/Noticies/179/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (20) <<http://www.termcat.cat/ca/Neoloteca/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (21) <<http://www.termcat.cat/ca/Actualitat/Noticies/167/>> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (22) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Linies_Actuacio/#Criteris> [Consulta: 15 octubre 2013]

- (23) <http://www.termcat.cat/ca/El_TERMCAT/Linies_Actuacio/#Colleccio> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (24) <http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologics/> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (25) <http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologics/Apunts_Terminologics/> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (26) <http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologics/Finestra_Neologica/> [Consulta: 15 octubre 2013]
- (27) <http://www.termcat.cat/ca/Comentaris_Terminologics/Consultes_Terminologiques/> [Consulta: 15 octubre 2013]